Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Хăнты ясăң

15 августа 2019 года
№ 15 (3531)
www.khanty-yasang.ru
Основана 1 ноября 1957 года

Шуши мир ёмăңхăтд

«Торум Маа» тăхийн рəпитты нєңңăн З.Н. Лозямова па Л.А. Алфёрова

Л. Гурьева вєрум хур

Вəйт дор тылдăщ 9-мит хăтдăн «Торум Маа» нємпи катра пурмăсăт давăлды тăхийн «Ма ай мириём» нємпи ёмăңхăтд вəс. Щит, вантэ, Мўвтєд шуши мир хăтда дэщăтсы, мăта ут 25 од юхды ООН тăхи ёх нємасыя поступсыйн хăншсăт. Щи пура вўш эвăлт иса мўв хўваттыйн арсыр мирăт щи хăтд постăдăт.

Мєт сыры «Аритыякты хăр» одңитсы, щит хăнты мир ариты нє Вера Кондратьева па шуши айдат ёх вєрăт тəты хə Виктор Банк тəсңăн.

Дын лупсăңăн: *«Мўвтєд шуши мирăт хăтдăн мўң хăнты, вухаль, юрн мир йис тащăң вəлупсы одăңăн уша павăтты вєритдўв па вəн пəмащипа лупты, хуты йистєдн дыв мўв-йиңк шавиман вəлдăт. Щи вєра мўңева вəнлтыйдты мосд.*

Тăм одн щимăщ вəн ёмăңхăтдăт: 2019-мит од — щит рəт ясңăт од, щи тумпи хăнты мир хур хăншум хə Митрофан Тебетев шəңăт сєма питум хăтд вўш эвăлт 95 од постăдўв. 30 од юхды тăм хăтдăтн «Югра дыдңуптăты» нємпи округ шуши мир оса тăхев тывăс».

7

Пирєсты хӑтӆ оӆӑӊӑн айкеӆ вєрсӑт

Вәйт ӆор тыӆӑщ кимит хӑтӑӆн Югра мӱв кәща нє Наталья Комарова ӆӑӊкӑр ёхӆаӆ пиӆа мирхот вєрӑс, хута лыпӑт хойты тыӆӑщ нивӑӆмит хӑтӑӆн кәща ёх па депутатӑт пириты вєрӑт оӆӑӊӑн путӑртӑс.

Сырыя ӆӱв лупӑс, муй щирн кашӑӊ сӱс округев ӆуваттыйн депутатӑт Дума хота муй арсыр районӑт хӱваттыйн вәӆты Дума тӑхета муй па ӑӆ кәртӑӊ кәщаита пириӆыйт. Ӆӱв ясӑӊӆаӆ щирн, тӑм кӱтн 29 районӑтн рәпитты депутӑт ёх па вет кәща хә 11 муниципальной тӑхета ин йиӆпа пириты мосмитӆ. Вантэ, вәщ тыӆӑщ 24-мит хӑтӑӆн веӆщи ӆыв нємӑӊ нєпекӆаӆ ияха ӑкӑтты вєрӑт етшуптӑсыйт.

Округев ӆуваттыйн арсыр пирєсты вєрӑт ӆэщӑтты кәща хә **Денис Корнеев** тӑм мирхот мӑнум пурайн тӑмиты путӑртӑс, хуты ин Югра Дума хота вет депутат хә йиӆпа пирєсты питӆ. Щӑӆта мӱӊ мӱвев арсыр районӑт ӆуваттыйн 131 хӑннєхә ищи депутат хәя вӱты вӱтьщӑӆыйт. Кашӑӊ пирєсты хӑннєхә нємӑӊ нєпекӑт ӑмсыева артаӆӑсыйт па уша вєрсыйт. Ин тӑм щосн 26–кєм хуят нємасыя арсыр вошӑӊ муй кәртӑӊ кәщаита пириӆыйт. Юхи хӑщум 108 хӑннєхә сырсыр район депутат щира питӆӑт. Еӆӆы ӆыв ищи пирєсты щира юхӑтӆӑт. Щӑӆта 11-кєм хуят пириты иса ӑн питӆа, ӆыв нєпекӆаӆ мосты щирн ӑн ӆэщӑтсӑӆаӆ. Тӑм хӑтӆӑтн 20-кєм хӑннєхә нємӑӊ нєпекӆаӆ па тӱӊщирӑӊа артаӆӑӆыйт.

Югра мӱв округев полиция кәща ӆӑӊкӑр хә **Андрей Шабашов** путӑртӑс, хуты ин ӆыв хущеӆа рәпитты хӑннєхуятӑт округев ӆуваттыйн вәӆты пирєсты тӑхет ӑмсыева вантсӑт. Итәх тӑхетн пириты вєр ӆавӑӆты ёх иса ӑнтәм, итәх вошӑтн муй кәртӑтн видеонаблюдения щирӑт вевтамӑт. Ӆӱв щирӑӆн, пирєсты тӑхетн кашӑӊ ай муй вәншӑк вєр иса вантман па артаӆуман тӑйты мосӆ.

Владимир ЕНОВ

Хутыса округевн ӑмӑӆты вєр тәӆы

Вәйт ӆор тыӆӑщ 7-митн «Югра» нємпи айкеӆӑт ӑкӑтты хотн округ мир ӑмӑӆты вєр тәты департамент кәща хә Алексей Добровольский пиӆа вәйтантупсы вәс. Ӆӱв айкеӆ тәс, хутыса округев ӆуваттыйн мир ӑмӑӆты вєр ӆэщӑтман вәӆ.

Россия мӱвевн «Мир ӑмӑӆты вєр» нємпи нацпроект хӱват нивӑӆ вән вєр ӆэщӑтӆы. Щи эвӑӆт мӱӊ округевн ӆапӑт вєр тәӆы — щит мир ӑматәса ӑмӑӆты вєр; сӑм, пӱвӆупсы мәшӑт тӑйты ёха тӑм йис щӱӊкӑтн ӑма лекщитты; няврємӑт ӑмӑӆты вєр. Щи тумпи айӆат тохтурӑт вәнӆтӑты, тӑм йис щирн интернет хӱват мир лекщитты па па вєрӑт.

Тӑм оӆ щи нацпроект унтасн Манстӑр район Талинка кәртӑн пәӆьница, Нижневартовск вошн няврємӑт па вән ёх лекщитты щира йиӆуп леккар хотӑт пӱншӆыйт. Щи тумпи Нягань вошн «Центр медицины катастроф» нємуп тӑхи рәпитты оӆӊитӑӆ, щирн щи вош эвӑӆт леккар тухӆӑӊ хоп ищи ӑӊхты питӆ. Щит Манстӑр, Кондинской па Советской районӑтн вәӆты мир пӑта вән унтас тәӆ. Сәрханӆ район Каюково кәртӑн ай леккар хот пӱншӆы. Щи оӆӑӊӑн кәща хә **А. Добровольский** щиты лупӑс: *«Каюково — щит ай хӑнты кәртые, щӑта ӑшкола-интернат вәӆ. Щи кәртӑн соткєм хуят вәӆ, щи тумпи ванӑн вәӆты ай кәртӑтн 200 хӑнты хуят вой-хӱӆ веӆпӑсӆӑӆӑт. Щи ай леккар хот омӑсты пӑта федеральной бюджет эвӑӆт кӑт миллион шойт вух мӑнӑс. Лыпӑт хойты тыӆӑщ 1-митн щи хот рәпитты пӑта рӑхты нєпек лицензия вохты питӆӱв. Ай леккар хот пӱншум юпийн ӆапӑт мӑр кӑт-хәӆум хӑтӆа тыв Угут вош пәӆьница эвӑӆт тохтур юхӑтты питӆ».*

Тӑм оӆ шәп мӑр округев ӆуваттыйн 500-кєм хуят диспансеризация вєр хӱват арсыр тохтурӑта ӑӊхсӑт. Щит мӑнум оӆ киньщи 60 хуята аршӑк.

«Тәняӆ оӆ киньщи тӑм тӑӆн сӑм мәш ӑмӑӆты щира 150 операция аршӑк вєрсы. Тӑм оӆ вән кєр тыӆӑщ вӱш эвӑӆт Сәрханӆ сӑм мәш ӑмӑӆты пәӆьницайн тӑм йис компьютерной томограф рәпитӆ. Щи ут унтасн хуӆна рӑхӆ веӆщи сєма питум няврємӑт сӑм мәш оӆӑӊӑн уша павӑтты.

2024-мит оӆ вәнты «Мир ӑмӑӆты вєр» нємпи нацпроект хӱват Югра мӱвев пӑта миллиард муӆтас шойт вух мӑнӆ. Ин Нефтеюганск па Ӆаӊки пос вошӊӑн пәӆьницайӊӑн пӑта кӑт компьютерной томограф ӆәтсы. Тӑм оӆн округев пәӆьницайт пӑта 9 ультразвуковой сканер вӱсы. Щи тумпи ешавәӆ Ёмвошн па Сәрханӆӑн пӱвӆупсы мәшӑт тӑйты ёх пӑта амбулаторияйӊӑн пӱншӆыйӊӑн», – Алексей Добровольский айкеӆ тәс.

«Няврємӑт ӑмӑӆты вєр» щирн 200 миллион шойт вух мӑсы. Щи вух унтасн няврєм пәӆьницайт пӑта йиӆуп пурмӑсӑт ӆәтӆыйт. Ин Нижневартовск няврєм леккар хот пӑта магнитно-резонансной томограф ӆәтсы.

Юхи хӑщум артӑн Алексей Альбертович ай тәс, хутыса ин тохтурӑт йиӆуп щирн рәпитӆӑт: *«Тӑм оӆ шәпэв яӊ процента аршак хуят интернет хӱват арсыр тохтурӑта хӑншаньщсӑт. Тӑм ванӑн «Вконтакте» тӑхийн «Тохтор, хәӆӑнта!» нємпи хӑр ӆэщӑтсӱв, щив 23 щурӑс хуят хӑншаньщман вәӆ. Щи хӑр унтасн «Прививка» нємпи путӑртты хӑр ӆэщӑтсӱв, щит 80 щурӑс хуят вантӑс. Щи тумпи мӱӊ тохтурӆӱв вәӆупсэӆ оӆӑӊӑн «Ма — тумтӑк!» нємпи ай кина вєрсӑт».*

Людмила ГУРЬЕВА

Югра мир вәлупсы ӈма йиты кєша рәпитлӯв

Мирхот пурайн

Ёмвошн вӯнш тылӑщ 27-мит хӑтӑлн национальной проектӑт елӆы тәты вєр әхтыйн вән мирхот вәс. Тыв Югра мӯв вошӑт, районӑт эвӑлт кәщайт, щурӑслӑты ёх, культура вєрӑт тәты тӑхетн капӑртты хуятӑт, мир ӈмӑлтӑты хӑннєхәйт, оса нӯшайт тӯӈматты каркам имет па икет, әктӑщийлсӑт.

Вантэ, Россия мӯв луваттыйн Ёмвош округн мєт сыры стратегической сессияйт «Югра - 2024» нємуп мирхотӑт лэщӑтты питсайт. Тӑмӑщ вәйтантупсэт Югра мӯвн 2018-мит олн арсыр вошӑтн вєрантсайт. Тӑмӑщ мирхотӑтн ёх луплӑт, хутыса лыв вәлупсэл тәс әш хӯват тӯӈматты.

Россия мӯв луваттыйн федеральной щирн мир ӈма вәлты кєша 2018-мит олн хәлум ут «Человеческий капитал», «Комфортная среда для жизни» па «Экономический рост» нємуп поступсэт хӯват рәпитты вән кәща ёх питсӑт.

Югра мӯв вән кәща ими **Наталья Комарова** әктӑщум мира лупӑс:

– Ёмвош округев ихущъяӈ национальной проект вєрӑт әхтыйн мир вәлупсы лэщӑтл. Щи поступсэт хӯват Югра мӯвн 53 арсыр мосты сурт тӯӈматла. Мӯӈ тӑм вәйтантупсэв юпийн олӈитлэв Югра мӯвн вәлты ёх пила рәпитты. Ёмвош округ правительства хуща рәпитты хуятӑта национальной проектӑт унтасн хӑннєхә нӯшайт лэщӑтты рӑхл. Айкел ӑкӑтты хӑннєхәйта тӑм поступсэт олӈӑн ӈма мира путӑртты, хӑншты мосл. Югра мӯвн вәлты кашӑӈ хоттєл ёх вәлупсыя нацинальной проект унтас ат юхӑтл. Щи кєша мӯӈева тәса па ӈма рәпитты мосл. Югра мӯв правительство хуща рәпитты хуятӑта кашӑӈ хӑтл нәмӑсты, муй вӯрн мир вәлупсы ӈма па кєна вєрты. Вантэ, мӯӈ ёх кєша рәпитлӯв. Кашӑӈ хуят ӈма ат пӑкл лекщитыйлты, хошум хотн ат вәл, рәпата ат тӑйл.

Елӆы тӑм вәйтантупсыя юхтум мир ара ортӑссӑт. Щиты лыв «Демография», «Жилье и городская среда», «Образование», «Здравоохранение», «Культура», «Безопасные и качественные автомобильные дороги», «Цифровая экономика», «Международная кооперация и экспорт», «Производительность труда и поддержка занятости», «Малое и среднее предпринимательство», «Экология» щирн рәпатаел олӈитсэл. Щӑлта тӑм утӑтн вәлум кашӑӈ хуятӑта арсыр вєрӑт парсайт лэщӑтты. Щиты Югра мӯв кәща ими пила рәпитум ёха ликмас омӑсты пӑсан вєрты па щит олюпн нєрты. «Культура» вєр әхтыйн вәлум хуятӑт арӑӈ па якӑӈ етнхот лэщӑтсӑт. «Цифровая экономика» тӑхийн рәпитум хуятӑт интернет мухты государственной портала ёх хӑншуптӑсӑт.

Әхӑт мирхота ӑкмум хуятӑт Югра мӯв кәща имия **Наталья Комаровая** путӑртсэл, муй иты ёх вәлупсы ӈма вєрты. Лыв щиреӆн национальной проектӑт олӈӑн ар хӑннєхә уша вєрты кєша айкел хӑншты ёха сора па тәса рәпитты мосл. Щи тумпи мӯӈ итәх кәщайт пила путӑртсӯв.

Югра мӯвн культура вєрӑт тәты тӑхи кәща лӑӈкӑр нє **Ирина Кибкало** ай павтӑс:

– Тӑмӑщ вәйтантупсэт шєӈк мослӑт, мӯӈ ияха нәмӑслӯв, муй иты национальной проектӑт унтасн мир вәлупсы кєна вєрты. Вантэ, тӑм поступсэт щирн хӑннєхә ӈма вәлты питл. «Культура» нємуп вєр әхтыйн хәлум сыр «Творческие люди», «Цифровая культура» па «Культурная среда» нємуп утӑт щирн мӯӈ ин рәпитлӯв. Лыв ищи худыева хӑннєхә кєша вєрман вәлӑт.

Югра мӯв оса вєрӑт тәты кәща ими **Ирина Максимова** лупӑс:

– Кашӑӈ вєр тәса па ӈма олӈитты мосл. Щирн мӯӈ пӑклӯв елӆы тӯӈ ӑш хӯват рәпитты. Тӑмиты ӈха кӑпӑртман велщи «Команда Югры» нємуп тӑхи тәса мӑнл па вещкӑт вєрӑт лэщӑтл. Щи тумпи ма нәмӑстємн кашӑӈ вошн, районӑн мира путӑртты национальной проектӑт олӈӑн па муй щи унтасн рӑхл вәлупсы тӯӈматты. Вантэ, мӯвевн ӈм ӑшӑт вєрты мосл. Айлат ёх ӑшкола юпийн елӆы вәнлтыйлты вєрӑт тӑм поступсэт унтасн тӯӈматлӯв.

Иса Югра мӯвн 2019-мит олн национальной проектӑт елӆы тәты щира 41 миллиард арат вух єсӑлса. Щи кӯтн федеральной вух хәлум миллиард шойт мулӆтас, округев эвӑлт 22 миллиард кєм шойт, муниципальной тӑхетн и миллиард шойт вух мулӆтас па арсыр тӑхет эвӑлт 13 миллиард арат шойт вух тӑм вєра пунла.

Ульяна ДАНИЛО

Ай пушхӑт пилд омӑсты нєнӆӑт вәнӆтыйӆты вєритӆӑт

Тӑм йисн юӆн ай тёпиет пилд хәӆум оӆ вӯш вәнта омӑсты нєнӆӑт вәнӆтыйӆты вєритӆӑт. Вантэ, ай нявремиет пилд вулкємӑты хәӆум оӆ мӑр арсыр йиӆуп па ищи кємн ушӑӈа-сащӑӈа мӑнты рәпатайт тывӆӑт. Щитӑт пилд рәпитты итәх нєнӆӑта шєнк давӑрта йиӆ. Хӑщум оӆӑтн арсыр рәпата вєрӑт йиӆпатӆыйт. Щит пӑта кашӑӈ ай муй вән вєр ямсыева ӆэщӑтты пӑта хӑннєхәя пура-пурайн вәнӆтыйӆты мосӆ.

Югра мӯвев государственной программа щирн «Ханты-Мансийской центр занятости населения» тӑхи юӆн хәӆум оӆ вӯш вәнта ай нявремӑт пилд омӑсты нєнӆӑт арсыр йиӆуп рәпата вєрӑта вәнӆтӑты пӑта ӑкӑтӆ.

Мӑта имет вәнӆтыйӆты вєритӆӑт? Щит щи ӑӈкет, мӑта хуятӑт хәӆум оӆ вәнта юӆн нявремӆад пилд омӑсты питӆӑт. Щӑӆта щи нєнӆӑт вәнӆтыйӆты вӯӆыйт, мӑта хӑннєхуятӑт нявремӆад хәӆум оӆ вӯша ӑнт юхӑтсӑт. Щи тумпийн центр занятости тӑхи хущи щи нєнӆӑт вәнӆтӑты вӯӆыйт, мӑта хуятӑт ай нявремӆад пилд омӑсты мӑнтәӆ ептийн рәпата тӑйсӑт па ептды ямсыева вәнӆтыйӆты нумӑс вєрсӑт.

Ищиты вәнӆтыйӆты вєритӆӑт щи хӑннєхуятӑт, мӑта нєнӆӑт иса сырыя ӑн рәпитсӑт па ин юӆн ай нявремӆад пилд ищи хәӆум оӆ вәнта омӑсты нәмӑсӆӑт.

Муйсӑр нєпекӑт вәнӆтыйӆты вєр пӑта «Ханты-Мансийской центр занятости населения» тӑхия мосӆӑт:

– вохты нєпек;

– Россия мӯв паспорт;

– сырыя па вәнӆтӑты тӑхи етшуптум нєпек;

– нявремєм сєма питум нєпек;

– рәпитты тӑхи нєпек;

– рәпитты тӑхи эвӑӆт вӯюм нєпек, хута хӑншман, муй арат оӆ ай нявремєм пилд юӆн омӑсӆӑн;

– мәшӑӈ нявремєм пилд омӑсты нєпек.

Муй щирн щи вәнӆтыйӆты вєрӑт тӑм йисн ӆэщӑтӆыйт? Арсыр рәпата вєрӑта ай нявремӑт пилд омӑсты нєнӆӑт ин нємасыя вәнӆтӑӆыйт щимӑщ рәпатаита, мӑта утӑт Югра мӯв округева мосӆӑт. Лыв очной, заочной щирн вәнӆтыйӆты пӑкӆӑт.

Муйсӑр нєпекӑтн вәнӆтӑты тӑхет етшуптум нєнӆӑт катӆуптӑӆыйт?

Рәпата щирн вәнӆтӑты тӑхет етшуптум хуятӑт свидетельства, удостоверения муй па диплом нєпекӑтн ӱкантӆыйт.

Щӑӆта па вошӑта рәпата щирн вәнӆтыйӆты китты нєнӆӑта нємасыя «Центр занятости» тӑхи эвӑӆт тывеӆт-тухеӆт ӑӈхты ӧшеӆ, ӆєты-яньщты вєреӆ па вәӆты тӑхеӆ пӑта вухӑтн сухуптӑӆыйт. Йиӆуп рәпата вєрӑта вәнӆтыйӆты китты нєнӆӑт пӑта кашӑӈ вєр тынӆы ӆэщӑтӆы.

Вәнӆтыйӆты вєр уша павӑтты оӆӑӈӑн тӑмӑщ адрес хӯват уша вєраты: **Ёмвош, Карла Маркса вош хӯлы, 12-мит хот**, тел. **8 (3467) 32-05-03**, тел./факс **32-21-88**, **e-mail: hm_cz@admhmao.ru**.

Ханты-Мансийской район, **п. Горноправдинск, Центральный проезд, 11**,

тел. / факс **8-3467-37-53-51.**

«Ханты-Мансийской центр занятости» айкед Хӑнты ясӑӈа тулмащтӑс Владимир НОСКИН

Хӯл велты вєрӑт олӑӈӑн

Тӑта мосванӑн округев правительства хот йитн видеоконференция щирн Югра мӯвев вән вошӑт па районӑт луваттыйн хӯл велты вєрӑт арталӑты кәщайт мирхот вєрсӑт. Лыв лупсӑт, муй щирн тӑм йисн арсыр хӯл велпӑслӑты щирӑт округевн мӑнлӑт па муйсӑр йилӯп поступсэт щи вєр олӑӈӑн Россия хон пєлӑкн лэщӑтсыйт.

Интернет эвӑлт вӯомхур

Сырыя мирхота ӑктӑщум хӑннєхуятӑт елпийн «Муй щирн хӯл велпӑс вєрӑт округев хущи вєрлыйт» Югра промышленность департамент тӑхи кәща лӑӈкӑр хә **Аким Слепокуров** путӑртӑс, хуты тӑм йисн округ мӯвев луваттыйн араттєлн хӯл велпӑслӑты 146 тӑхи вәл па рәпитл. Щимӑщ утӑт эвӑлт ин тәп 14 тӑхийн хӑннєхуятӑт нємасыя арсыр лєтутӑт па консервайт лэщӑтты пӑта хӯл велпӑслӑлӑт. Щӑлта 11 тӑхийн рәпитты хуятӑт ищиты хӯл велдӑт па әхӑт ёша павтум хӯллал нємасыя потӑлтӑллал па ел тыныллал. Щитӑт тумпийн, 121 тӑхи округев хущи тәп хӯл велпӑслӑты вєрӑт унтасн вәл па рәпитл. Тӑм хӑщум 2018-мит олн лыв араттєлн округев луваттыйн 14 щурӑс тонна арат хӯл мущатсӑт. Мосл ищиты лупты, хуты юхи питум олӑтн лыв арпєлӑк мєвты, келщи, щӑпӑр, тӯвхӯл муй па сорт па паннє хӯлӑт велпӑслӑты вєритлӑт. Ас хӯл тӑм йисн, вантэ, лєваса велпӑслӑты ӑн па єсӑлла. Кашӑӈ ол мӑр мӯӈ велпӑс ёхлӯв округев Ас, Лаӈал, Лєв па Конда юханӑтн иса велпӑслӑлӑт. Мосл лупты, хуты ямсыева ки лӯӈӑтты, лыв тәп 88 процента арат Югра мӯв хӯлы тащӑт эвӑлт вәлты хӯлӑт ёша павӑтлӑт. Арпєлӑк тӑм хӑщум олӑтн велпӑслӑты хуятӑт 60-70 процента арат хӯл тәп мущатлӑт. Арсыр хӯл пила рәпитты тӑхет иса сыр-сыр мӯӈева мосты лєтутӑт лэщӑтлӑт. Итәх хӯлӑт па тӑхет эвӑлт тыв тәлыйт, арпєлӑк хӯл ищипа тӑта велпӑслӑла.

Щӑлта Росрыболовства тӑхи кәща хә **Руслан Романчук** айкел тәс. Лӯв путӑртӑс, хуты хӯл велпӑслӑты тӑм йисн рӑхл па муй щирн иса ӑн па рӑхл, муйсӑр йилуп велпӑс щирӑт Россия мӯвев кәщайт вӯсӑт.

Уша йис, хуты тӑм пӯш араттєлн кӑт щурӑс мултас рӑхты нєпек хӯл велпӑслӑты хӑннєхуятӑта мӑсы. Тәнял ол тәп щурӑс мултас щимӑщ нєпек лакка ортсӑт. Р. Романчук елды путӑртӑс, хуты тӑта мосванӑн лӯв лӑӈкӑр ёхлал пила моторӑӈ хопн Лаӈал ас хӯват ӯӈхсӑт па хӯл велпӑслӑты ёх хущи рӑхты нєпекӑт арталӑсӑт. Лыв хӯл велпӑслӑты лапӑт хӑннєхә пила вәйтантыйлсӑт па тәп кӑт хә хущи хӯл велты рӑхты пӑта нємӑӈ нєпекӑт вәсӑт. Арпєлӑк хӯл велпӑслӑты хуятӑт лупсӑт, хуты тәп ин уша вєрсӑт, муйсӑр нєпекӑт хӯл мущатты пӑта иса хоп лыпийн тӑйты мосл.

Тӑм кәща хә щи пурайн хӯл велпӑслӑты ёх кәща 20 щурӑс шойт арат вухн пунсӑлэ. Щӑлта хӯл велпӑс тӑхел вән кәщайт ищи Россия хон пєлӑк поступсэт щирн 100 муй 200 щурӑс шойт вух лӑлн сухуптӑсӑт. Тәп щи пурайн Р. Романчук лӑӈкӑр ёхлал пила ӑл щиты лыв пилэла путӑртсӑт па партсӑт, лӑлн иса мосты нєпекӑт кашӑӈ хӑтл хопн ат тӑйсӑт. Вантэ, сыр-сыр тӑхетн рәпитты кәщайт итәх хӑтлӑтн нємасыя хӯл велпӑслӑты ёх рӑхты нєпекӑт арталумӑн ӯӈхлӑт. Р. Романчук ясӈӑт щирн, хӯл велпӑслӑты ёх кәща хә хущи иса атэлт тӑхийн «локальный акт» нємуп нєпек, хӯл велты рӑхты нєпек па «промысловый журнал» нєпек тӑйты мосл. Щит ки ӑнтәм, тӑм йисн хӑннєхә хӯл велпӑслӑты ӑн па єсӑлды. Щӑлта моторӑӈ хопӑн ӯӈхты щира нєпек ищи мосл.

Елды кәща лупӑс, хуты вәйт лор тылӑщ олӑӈ хӑтл вӯш эвӑлт округев луваттыйн «Сӯс пурайн хӯл лытуп холъты вєр па мухсӑӈ хӯл» вандтупсы рыбоохрана, полиция, транспортная прокуратура па Росгвардия ёх лэщӑтты питлӑт. Щӑлта кашӑӈ хӑтл «промысловый журнал» нєпека иса нух хӑнштыл мосл, муй арат па муйсӑр хӯл велпӑслӑсӑт. Сәх хӯл, мухсӑӈ па ай кӑры хӯл холпа ки питл, щит имухты холуп эвӑлт нух айлтыева лӑрпитты па йиӈка єсӑлты. Щи ӯпийн журнал нєпека па хӑнштыл мосл, муйсӑр хӯлӑт ёша питыйлсӑт.

Щӑлта хӯл велпӑслӑты ёх кәща хә хущи вәлты нємӑӈ нєпекӑн кашӑӈ рәпитты хӑннєхә иса нух хӑншман тӑйты мосл. Щи тумпийн, муй арат па муйсӑр холпӑт хӯл велты пӑта тӑйлӑт, ищи щи нєпека хӑнштыл.

Юхи хӑщум кӯтн Р. Романчук путӑртӑс, хуты тӑм йисн кашӑӈ холуп хущи нємасыя нєпекн, велпӑслӑты хә нєм лӑлн ӯма нух хӑншмӑн ат вәс. Рыбоохрана ёх щимӑщ нєм ӑн тӑйты холпӑт иса нух вӯты питлӑт. Вәйт лор тылӑщ 15-мит хӑтл вӯш эвӑлт па ай тӑхет потты тылӑщ 15-мит хӑтл вәнты ноптӑлты холупн Ас па пусӑлт хущи иса ӑн рӑхл велпӑслӑты.

Владимир ЕНОВ

Мӯң газетаева ванкӯтлы мир пищма хӑншлӑт. Ин Урай вош эвӑлт нєпек юхтӑс. Вулаң лальн вәлум хӑннєхуятӑт олӑңӑн путӑр «Совет ветеранов» нємуп тӑхийн рәпитты ёх китсӑт. Мӯң тӑм вӯш эвӑлт «Хӑнты ясӑң» нєпекев хущи щи пищмайт хӑншты питлӯв.

Пӯлял яйңӑн вулаң лальн

Л.Т. Цветкова ащел па акел олӑңӑн путӑртӑл

Конда ёхмӑң, лорӑң хурамӑң мӯв. Тӑта хӯв йистєлн вухаль мир ловӑт лавӑлман, сырсыр єплӑң лєтутӑт мӯвн єнмӑлман вәсӑт. Лыв вәншєң хӑр вәнтӑтн тулхӑт, арсыр воньщумутӑт ӑктыйлсӑт. Войхӯл вельпӑслӑсӑт. Хӯв йисн Конда мӯв мухты тынєсты ёш Ирбит, Свердловск вошңӑна вәс.

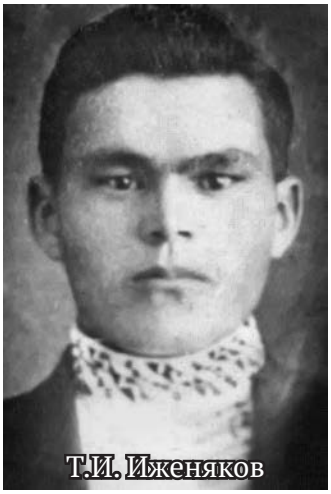
Т.И. Иженяков

Конда мӯв нє Люция Тимофеевна ащел па акел олӑңӑн путӑртӑс. Лын вулаң лаль вәсңӑн. Стага вошн, ӑхӑт Нахрачи кәртӑн щатьщащел Илларион Иванович па щащел Агафья Дмитриевна Иженяковңӑн вәсңӑн. Лын каркам кӑтңӑн хотн наңк юх эвӑлт омсыйлсӑлн, ин хулна омӑсл. Щатьщащел Илларион Иванович Иженяков Конда мӯвн мирн ӄма вәсы. Люция Тимофеевна ясӑң эвӑлт уша йис, лӯв щатьщащел мӯва сащты, йиңка сащты Василий Иванович Чапаев пила лаль ӧша ӄнхӑс. Мӑтты лӯв вантман щи вулаң ики йиңка питӑс па ӑнтәма йис. Щимӑщ нємӑңсыйң ёх Люция Тимофеевна щатьщащи вәйман тӑйс.

Щащел Агафья Дмитриевна ӄма хошӑс тыйты. Щи тумпи лӯв нємасыя сухмӑт эвӑлт ткацкой станокӑн ёрнас сух вериләс. Щӑлта щи сухӑта арсыр хурамӑң хӑншет ёнтылӑс. Катрая йиты сухнюр еллы ӑн вущкийлсӑлэ. Щитӑт эвӑлт хот хӑрыя пунты сухӑт тыйилӑс. Лӯв ёнтум, тыюм пурмӑслал хилнєлалн хулна вантыйлман тӑйлайт.

Тӑм кӑтңӑн Илларион Иванович па Агафья Дмитриевна кӑт пух тӑйсӑңӑн.

Лын пухӑн **Тимофей Илларионович** Конда мӯвн Нахрачи вошн 1905-мит олн сєма питӑс. Лаль елпийн лӯв Лениград вошн А.И. Герцен нємпи институт етшуптӑс. Щи юпийн Кондинской мӯвн юстиция вєрӑт әхтыйн рәпитӑс, вой-хӯл вельпӑслӑс. Ими тәтьляс, кӑт няврєм тӑйс. Лаль елпи олӑтн Сатыга вошн кәщая вәс. Вулаң лаля вәйт лор тылӑщ 5-мит хӑтӑлн 1943-мит олн тәсы. Юхи хоттєл ёхлала вулаң лаль I степень орден, кӑт мевл пос «За боевые заслуги» китса. Щи тумпи шалєң пищма юхтӑс, хута хӑншман вәс: *«Тимофей Илларионович Ижняков вәйт лор тылӑщ 5-мит хӑтӑлн 1944-мит олн Польша мӯвн немщӑт пила лалясман ӑнтәма йис».*

Ф.И. Иженяков

Люция Тимофеевна ащел олӑңӑн тӑмиты путӑртӑл:

– Польша мӯв вуракӑт эвӑлт вәньльмелн шєңк лавӑрт па пӑлтап лаль вәс. Ар солдат ухлал щӑта пунсӑт. Сыры ащев тӑм мӯвн шавиман вәс. Әхӑт лыв хулыева Варшава вошн йилпа шависайт. Ма апалнєңєм Маина Тимофеевна Киселёва Польша мӯва ащев шавиюм тӑхия ӄнхӑс.

Лӯв щӑта щи пӑлтап лаль вантум ики Юзеф пила вәйтантылӑс. Щи ики лупӑс:

— Хотӑт, юхӑт, мӯв иса лаль пәсӑңа йисӑт, щит шєңк лавӑрт лаль вәс. Советской Союз солдатӑт лыв вәлупсылал ухлал мӯң мӯвев вәньльман пунсӑт. Тӑм лаль ар хӑннєхә мәшмӑлса, щи киньща ар хуят ӑнтәма йис.

Тӑм хоттєл ёх кимӑт пух **Фёдор Илларионович Иженяков**. Лӯв 1919-мит олн Конда мӯвн Нахрачи вошн сєма питӑс. 1939-мит олн лыпӑт хойты тылӑщ 8-мит хӑтӑлн армияя вохса. Айлат вухаль хә Фёдор Иженяков Белоруссия мӯв вәньльты китса. Лӯв щив имухты 10-мит класс етшуптумал юпийн тәсы. Әхӑт иса щира вәтшӑсы. Ин па нємӑлт хуятн ӑн вәлы, муй тӑхийн па хән ӑнтәма йис.

Тӑм кӑт яйңӑн хӯв нәпӑт рәтналанӑн нәмман тӑйты питлайңӑн. Лын няврємӑт ӄма еллы вәлты нуви хӑтл пӑта мӯвев вәньльсӑңӑн.

Ольга ГАВРИЛОВА,
Урай вош
«Источник» нємпи
тӑхийн рәпитты ими

Хӑнты ясӑңа
тулмӑщтӑс
Ульяна ДАНИЛО

Шуши мир ёмӑңхӑтлӈ

Елӈы путӑр. Олӑң лопӑсн олӈитуман вӑлӈ.

Хӑнты ариты нє **Вера Кондратьева** тумранӑн юнтман «Югра» нємпи ар арийс. Щӑлта мойӈ мир елпийн «Ас ай ёх» нємпи якты тӑхи эвет хӑнты як яксӑт. Тӑм олн «Торум Маа» нємпи музей ёх «Хӑннєхə ар — вӑлупсӑлӈ ар» нємуп вєр тӑлы, щирн елӈы хӑнты ими **Зоя Лозямова** лӯв вӑлупсӑлӈ олӑңӑн ар арийс. Щи юпийн мойӈ па Ёмвошӑң ариты-якты тӑхет ёх мир елпийн етнхот альсӑт. Тэк кӑрт эвӑлт «Ас нэ» нємпи ариты-якты тӑхи имет эвет пилӈа арисӑт па яксӑт. Мӯң «Ёмвош ёх» нємпи ариты тӑхи нєңӑт ищи «Лапӑт най» (ясӑң па арсӯв Зоя Лозямова) па «Екрӑт хӯват» (ясӑң па арсӯв Валентина Швецова (Ерныхова) арңӑн арисӯв. Щи тумпи **Валентина Швецова** нявремӑт елӈ вӑлупсы тӑты олӑңӑн арлӈ арийс.

Əхӑт хӑнты-вухалӈ имет, икет, нявремӑт катра щирн ёнтум, сєвум, вєрум, щӑлта тӑм йис мӯң хӑншилӈӯв пилӈа тывум лӑмӑтсухӑт вандтӑсӑт. Шеңк əмӑщ вəс вантты, хуты ипулӈяң вəна пєлка ювум имет па айлат нєңӑт мирэва альсӑт, муй щирн лыв тəса па хурамӑңа ёнтты хошлӑт. Югра мӯвев шуши мирева шеңк əмӑщ вəс вантты, муйсӑр еша па хурпи хӯвшӑк ёрнасӑт мӯң увӑс хӑнтылӯв тӑйлӑт. Щит Юлия Накова Лиза эвелӈ пилӈа алӈяс.

«Торум Маа» нємпи катра пурмӑсӑт лавӑлты па «Югра лыӈуптӑты» оса тӑхи кəща нє **Людмила Алфёрова** лупӑс: *«30 олӈ юхлы шуши мирлӯв оса тӑхи пӯншсы. Щи пура вӯш эвӑлт щи тӑхи ёх ар ям вєр вєрман вəс. Тӑм оса тӑхи ёх депутатӑта нётсӑт 70-кєм поступсэт лэщӑтты. Щи тумпи округев луваттыйн «Югра лыӈуптӑты» нємпи 19 тӑхи вєрсӯв, щӑта рəпитты кəщайт пилӈа мӯң инумӑсн рəпитлӯв. 2013-мит олн Россия луваттыйн мӯң оса тӑхев мєт ям тӑхия пирисы. Мӯң тӑхев щимӑщ так ясӑң тӑйлӯв: «Йис вəлупсы лавӑлман елӈы мӑнлӯв-шəшлӯв»*.

Щи юпийн Л.А. Алфёрова хӑнты, вухалӈ па юрн мир йис вəлупсы лавӑлты па елӈ тəты ёха ишӑкты нєпекӑт мойлӑс.

Щи хӑтл «Лохтоткэрт вəлупсы» нємпи Митрофан Тебетев хурӑң вандтупсы лэщӑтман вəс. Щитӑт М.А. Тебетев лəхсэл Леонид Струсь тəс. Хэнты **М. Тебетев** лупийлӑс: *«Хəнты ма нумӑса юхӑтсум, хуты рəт кəртєм хӑншты мосл. Ӯна па елӈы щи кəрт лӑп пунсы»*.

Əхӑтшӑк «Торум Маа» тӑхийн рəпитты учёной нє **Раиса Решетникова** ёмӑңхӑтла юхтум пушхиета Таисья Чучелинайн хӑншум *«Ёхум воньщумутсємие»* хӑнты моньщ лӯңтӑс па ипулӈяң лӯвела нётум нєңлалн ёш аканятн етнхот вандтӑсы. Щи юпийн па **Альбина Мехнина** вошӑң нявремӑт вухалӈ ясӑңа вəндтӑс.

Етнхот тумпи щи хӑтл «Кина вантты хот» рəпитӑс, щӑта Ямал вулӈаң Пулӈавӑт вош эвӑлт юхтум хӑнты ясӑңӑн передачайт вєрты нє **Юлия Накова** шуши мир вəлупсы олӑңӑн кинайлал алӈяс.

М.А.Тебетев хурӑт вандтӑлыйт

«Ёмвош ёх» тӑхи нєңӑт

Мойӈ ёх нявремлал пилӈа арсыр хурамӑң пурмӑсӑт вєрты вəндтыйлсӑт. Шуши мир хурамӑң пурмӑсӑт тынєсты хӑр рəпитӑс.

Лӯң хотн вухалӈ мир поэтесса **Светлана Динисламова** «Вухалӈ ясӑң ӑшколайн» нємпи вəндтӑты хӑр лэщӑтӑс. Щӑта путӑр мӑнӑс, хутыса тӑм йисн рəт ясӑң вəндтӑты нєпекӑт лэщӑтты мосл.

Щи тухӑлпи кашӑң хуят «Хоттєл ёх вəлупсы рəт мӯвев вəлупсыйн» нємпи вєр хӯват єтум кӑт киника вантты вєритӑс. Щӑта шуши мир рətӑт олӑңӑн уша вєрты рӑхл.

Юхи мӑнты елпийн мойӈ па вошӑң мир шуши мир «Торум Маа» музейн вєрум єплӑң нянь пилӈа содамат, хӯл хошум йиңк лєсӑт па турнӑң шай яньщсӑт.

Ёмӑңхӑтл шеңк ямa лэщӑтман вəс. Тыв Сэрханл, Нижневартовской, Сӯмӑтвош па па округ районӑт, Ямал мӯв Пулӈавӑт вулӈаң вош эвӑлт мойӈ ёх юхтыйлсӑт.

Щимӑщ вəйтантупсэт шеңк мосдӑт. Вантэ, тӑта мӯң шуши мирлӯв ӑнтə тəп вəйтантыйлдӑт, тӑта па мир мӯң йис вəлупсэв олӑңӑн əмӑщ ай уша павӑтлӑт.

Людмила ЛОНГОРТОВА

Хӑнты мир эвӑлт вӑлум хӯр хӑншты хӑ Митрофан Алексеевич Тебетев шӑӊӑт вӑйт лор тылӑщ 8-мит хӑтлӑн 95 ола лӑлн йис. Тӑм вулаӈ хӑ 1924-мит олн Манстӑр районӑн Лохтоткӑртӑн сєма питӑс. Ӑӈкел-ащел Арина Фёдоровна па Алексей Михайлович Тебетевӊӑн Холопанты кӑрт эвӑлт вӑсӊӑн.

Шуши мирл хура хӑншсӑлӑ

М.А. Тебетев хӑншум хур

М.А. Тебетев

Митрофан Алексеевич айлат пура вӯш эвӑлт хурӑт хӑншты питӑс. Ӑшколайн вӑнлтыйлмалн стенгазетайт, плакатӑт хӑншӑс. 1939-мит олн нявремӑт Москва хон вош вантты тӑтьлясыйт. Щӑта Митрофан Третьяковской галерея тӑхия ӑӊхӑс, хута вулаӈ хуятӑтн хӑншум хурӑт шивалӑс. Лӯв елды ищиты хурамӑӊа хурӑт хӑншты лӑӊхас. Хӑнты хӑ 1942-мит олн олюпн хӑншум «Хутӑӊ нӑрум» па «Лӯӊа» мєт олӑӊ хурлал тывсӑт. Щи юпийн 1944-мит олн ар хур Сӯмӑтвош олӑӊӑн хӑншӑс, щит «Озеро Турват. Урал», «Усть-Манья. Осень». «Шуга на Сосьве». 1950-мит олӑтн лӯв «Хӑнтэт рӑт ясӑӊӑн газета лӯӊӑтлӑт» хур хӑншӑс. 1959-мит олн заочной щирн Н.К. Крупской нємуп искусствайт Народной университет хущи вӑнлтылӑс.

1970-мит олӑт вӯш эвӑлт Митрофан Алексеевич сыр-сыр вантупсэтн хурлал вантӑты питсыйт. 1980-мит олӑтн «У чувала», «В избе среднеобского ханты. Середина XIX века» хурӑт хӑншӑл, хута хӑнтэт вӑлты щирӑт вантӑл. Ищи олӑтн Митрофан Алексеевич юх пурмӑсӑт нюхрантты питӑс. 1993-мит олн лӯв «Россия хурӑт хӑншты хуятӑт» тӑхия вӯсы. Ищи олн «Сӯмӑтвош» нємпи вантупсэл пӯншсы, хута Сӯмӑтвош олӑӊӑн хӑншум хурлал вантӑсыйт.

Вӑйт лор тылӑщ 9-мит хӑтлӑн шуши мирӑт ёмӑӊхӑтл пурайн «Торум Маа» пурмӑсӑт вантӑты па шавиты тӑхийн нємасыя лӯв сєма питум хӑтлӑл вӯраӈӑн етнхот вєрӑнтсы. Хута лӯв олӊӑлн путӑртсы па итэх хӑншум хурлал вантӑсыйт. Етнхотн ӑктӑщсӑт щи хуятӑт, хуйтатн лӯв яма вӑйтсы, лӯв пилэла хэнты рэпитсӑт, муй па вӑйтантыйлсӑт. Етнхот **Эрика Сургутскова** тэс. Лӯв М.А. Тебетев олӑӊӑн ай павтӑс. Хута лӯв сєма питӑс, єнмӑс, хута рэпитӑс. Хута лӯв хӑншум хурлал шивалӑты рӑхл.

Щӑлта «Торум Маа» музей ух нє, «Югра лылӈуптӑты» тӑхи эхтыйн кэща ими **Людмила Алфёрова** путӑртӑс, хуты лӯв мєт олӑӊ пӯш М.А. Тебетев пила вӑйтантӑс. Щи пурайн Людмила Александровна Нягань вошн «Югра лылӈуптӑты» тӑхийн рэпитӑс па Митрофан Алексеевичӑн лӯв Шеркальской музей хота ёмӑӊхӑтла вохсы. Лӯв Тамара Васильевна Диодорова эвӑлт хэлляс щи ики олӑӊӑн. Па ӗхӑт ванашӑк лӯвел уша вєрсӑлэ па арсыр вєрӑтн иса щи нётты питсӑлэ. Иса Митрофан Алексеевич ӑнтэма йиты вэнты лавӑлман па нётман щи тӑйсӑлэ.

— Ма лӯвел тэп ӯм хошум ясӑӊӑн нэмӑлмӑлєм. Лӯв тарӑӊ хуята вэс, хэсла ӑнт омсӑс, мосӑс ки, так ясӑӊ путӑртӑс, нємхуят эвӑлт ӑн пӑлӑс, — лупӑл Л. Алфёрова.

Шӑншвош кэртӑӊ музейн рэпитты ими **Наталья Крюкова** путӑртӑс, хуты Шӑншвош пурмӑсӑт ӑкӑтты па шавиты хот М.А. Тебетев унтасн тывӑс. Лӯв щив хӑншум хурлал мойлӑс, Холопант кӑрт эвӑлт опращлал пурмӑсӑт щив тэс.

— Митрофан Алексеевич Лохтоткӑрт рэт кӑртӑл сӑмл вӯшӑлн тӑйсӑлэ, ар хур кӑртӑл па щӑта вӑлты мирл олӑӊӑн хӑншӑс, — путӑртӑс Н. Крюкова.

Округевн ар ол тохтура рэпитум ики **Леонид Струсь** ищи Митрофан Алексеевич пила вэтаӈа вэс. М.А.Тебетев Ёмвошн мир ямӑлтӑты вєр эхтыйн вӑнлтылӑс, щӑлта Сӯмӑтвош районӑн рэпитӑс. Леонид Филиппович щи олӑт олӑӊӑн нэмӑлмӑс. Ӗхӑт Л. Струсь нємасыя Митрофан Алексеевич пӑта арӑт хӑншӑс, хура, киная вӯслэ, лӯв олӊӑлн нєпека хӑншӑс.

М.А. Тебетев 1978-мит олн Ёмвош вулаӈ хуята нємн мӑсы, «Ветеран труда», «Труженик тыла» нємӊӑн тӑйс. Лӯв сырсыр мєвл посӑтн, ишӑк нєпекӑтн, мойлупсэтн мойлыйлсы. Хӑншум хурлал Россия мӯвев па па хон пєлӑк мӯвӑт музеят хущи вӑлдӑт. Митрофан Алексеевич 2011-мит олн лыпӑт тылӑщ 11-мит хӑтлӑн ӑнтэма йис.

Тӑм хурӑт хӑншты вулаӈ хӑнты хӑ мирн нэмты питлы. Рэт мирл, мӯвӑл олӑӊӑн хӑншум хурлал веккеши тӑта хӑщлӑт. Елды вӑлты ёхн вантты питлыйт па лӯв хурлал мухты рэт мӯвел сӑмӑӊа тӑйты питлӑт.

Надежда ВАХ

Мир лекщитман вәс

Йистєлн хăнтэт Увăс мӳвн хӳл, вой вєлпăслуман, вӳлы тащ лавăлман вәсăт. Щи рәпатайт кєнăт хән? Мирэв щи лавăрт рәпатайт тӳвман ванкӳтлы мәшитсăт, тәп иса пурайн хоттєл ёх кӳтн ёшн муй так ясңăт лупты хуятăт вәсăт, лыв лекщитты хошсăт.

Ф.В. Валей рәтнеңлал пила

Ищимăщ ими олăңăн тăмхăтл хăншты ләңхалум. Щит хăнты ими Федосья Васильевна Валей. Вәйт лор тылăщ 15-митн лӳв 80 ола йис. Вәлупсэл мăр мир лекщитман вәс, щи лавăрт рәпатайл мосман тăйсăлэ. Хăннєхэ ямa йил ки, лӳвела амăт.

Пәкăр кәртăн имєңăникєңăн вәсңăн, щит Василий Дмитриевич па Агафья Степановна Рябчиковңăн. Василий — Пәкăр кәртăң хә, Агафья Тăл кәрт юхан (рӳщ щирн Горной Сор) кәрт Шульгин рәт эвăлт йил. Лыв семьяелн хәлум няврєм вәс: Мария, Владимир, Татьяна. Вәйт лор тылăщ 15-мит хăтлăн лыв хотелн ай эвие сєма питăс, щикєм ям па хурасăң эвие. Лӳв имухты Федосья греческой нємн пӳнсы, щи ясăң эвăлт тулмащтăты ки — щит Тәрум Ащийн миюм хăннєхэ.

Ащел вӳлы хота яңхăс, хӳл па вой вєлпăслăс. Ăңкел иса пурайн лӳвела нётăс, хот рәпата тәс, няврємăт єнмăлтăс. Ащел лавăрт рәпата тәс, итэх пурайн мәшитăс. Петәщ эвие мәшăң ащел пєлы вантăс па айтєлн нәмăсăс: *«Вәна йилум — ай тохтура вәнлтыйллум»*. Щиты щи тывăс. Федосья Рябчикова — ям комсомол эвия вәс. Ăшкола юхи хăщум классăтн вәнлтылум пурайн лӳв Йиңки союм кәртăн кирмăщ вєрты нётăс, елды вәнлтыйлты пăта тылăщ вуҳăт ăктăс па шавийс. Яма ăшкола етшуптумăл юпийн пилнєңăл пила тӳтăң хопн Ёмвоша мăнăс. *«Щи пурайн ар щос тӳтăң хопн мăнты мосăс. Вантэ, ванкӳтлы ныk хойлясӳв, тӳтăң хоп кәр ăлты пăта юх сєварсӳв, тәп щи юпийн елды мăнсӳв»*, — нәмăлмăс Ф.В. Валей.

Ёмвоша юхтăс, медучилищайн яма экзаменăт мăс па вәнлтыйлты питăс. Нәмлăлэ: *«Вәлты-холты хотн вән кәр вәс, щирн вәнлтыйлты тумпи вәнта юх сэвăрты яңхсӳв. Щи тумпи ай тохтурăт вәнлтăты хот атэлт картәпка хăр тăйс, лӳңăн картәпка омăссӳв, сӳсн ăкăтсӳв. Вәнлтыйлты пурайн рӳтьщăты хăтлăтн тулхăт, воньщумутăт, нохăр сємăт ăкăтсӳв»*.

Нєпекăңа ювмал юпийн айлат Федосья хута тәп ăн рәпитăс — Сӳмăтвош район хӳваттыйн — Пәкăр, Демино, Устрём, Шайтанка кәртăтн. Икєңа йис. Валерий Иванович Валей икел пила хәт няврєм тăйсăңăн, ин тәп нял хуят хăщăс. Володя пухл Тюмень вошн вәл па рәпитл. Татья эвел ар ол Сӳмăтвошн хăтл мăр ай няврємăт тăйты нєңа рәпитл, Иван па Александр пухңăл хӳл вєлпăслуман вәллăңăн. Федосья Васильевна хилэт, хилнєңăт, хилыхилэт тăйл.

1970-мит олăтн лӳв семьяел пила Сӳмăтвоша каслăс. Тăта «Малышок» нємпи хăтл мăр ай няврємăт тăйты хотн кәр ăлты нєңа вәс. Щăлта Федосья Васильевна Сӳмăтвошăң турăх мәш ямăлты хотн ай тохтура рәпитăс. Итэх пурайн лӳвел хәлăнтмємн ма нәмăссум, лӳв иса Сӳмăтвош па Нуви сăңхум районңăнăн вәлты хăнтэт па вухалят вәл. Вантэ, итэх пурайн лупăл: *«Тăм нє муй хә ма ищи вәлєм, лӳв мӳң пәльницаевн ямăлтылăс»*.

Ай тохтур ими Федосья Валей мӳңева, айлат ёха, лупийл: *«Мӳң увăс мирлӳв муй пăта хӳв йис нәпăт вәсăт — лыв иса пурайн рәпитсăт. Тумтăка вәлты пăта йңхты-шәшты, мулты вєрты мосл»*. Лӳв щиты щи вәл, тăм пура вәнты мис тăйл, вошăң кăт нартупăң хотн вәл, тәп кашăң хăтл пухңăлал вәлты хота мис пэсты йңхийл. Ф.В. Валей лупийл: *«Ма 57 ол мис тăйлум. Мис — щикєм мосты хот вой, ар єплăң лєтут мăл: єсум йиңк, няр мис вуй, шӳмум єсум йиңк, рăк (варәк), мис вуй»*.

Пилнеңăл пила

Федосья Васильевна Валей ар ол мир лекщитмал пăта ишăкты нєпекăт, «Ветеран труда» нєм тăйл.

Сорни мосты Федосья Васильевна, нăң 80 ола йисăн. Ар хошум ясңăт лупты ләңхалӳв. Вәлупсэн мăр муйкєм арат мир лекщитсăн, щи арат нăңена ӳр юхлы ат кєрлăл. Вән пэмащипа нăң лавăрт рәпатаен пăта. Тәрум Ащийн лавăлман ат тăйлыйн. Елды хӳв йис нәпăт тӳмтака вәла! Мӳң нăңен мосман тăйлэв.

Людмила ШУЛЬГИНА

Нуви сӑҥхум вош эвӑлт юхтылум хӑнты имет

Паштӑр кәртӑн «Тәрум тӳт» хәтлӑс

Вәщ тылӑщ 18-21-мит хӑтлӑтн Нуви сӑҥхум вош районӑн Паштӑр кәрта мойҥ ёх юхтыйлсӑт. Лыв щӑта «Тәрум тӳт» нємпи ёмӑҥхӑтл вєрӑнтсӑт. Щи вєр «Малая культурная мозаика Белоярского района» кӑсупсыйн нух питӑс. «Тәрум тӳт» вєр әхтыйн кәща нєҥа «Россия народной мастер» нєм тӑйты нє Ирина Фирсова вәл.

Кашӑҥ кәрт, хӑннєхә иты, лӳв вәлупсәлн вәл. Паштӑр кәрт 149 ол юхлы 1870-мит тӑлн тывӑс. Тӑм ай кәртые эвӑлт ар мир хәнты ара мӑнсӑт, тәп сӑма рӑхты ай кәртыел олӑҥӑн иса нәмӑлмӑлӑт. Тӑта шєҥк катра йис хот ӑнтәм, мулты әмӑщ ут ищи ӑн шивалӑлӑн. Тәп тӑта хурамӑҥ мӳвйиҥк хурасӑт уша павӑтты рӑхл: вутӑҥ вәйтӑт, лыптӑҥ вәнтӑт па лантӑҥ-хӳлӑҥ Асэв. Паштӑр кәртӑн мултыкєм Лельховӑт вәллӑт. Лыв рәпатаяҥӑт па кутәлн ләхсӑҥӑт.

Лӳҥӑн мӳвев-йиҥкев мєт хурамӑҥа йил. Вәщ тылӑщ хӑнтәтн — вӳнш тылӑща, пєлҥа тылӑща, мәрӑх воньщты тылӑща альщӑлы. Щи хӑтлӑтн кәртӑҥ мир турн вєрлӑт, хӳл велпӑслӑлӑт па па арсыр мосты вєрӑт лэщӑтлӑт.

Пушхӑт ищи мойлӑсыит

Щи єтӑр лӳҥ хӑтлӑтн мойҥ мир кәрта щи юхӑтсӑт. Намн лыв кәртӑҥ ёхлалн лавӑлсыйт, єплӑҥ лєтутӑт щив тәсӑт. Щӑлта мойҥ хуятӑт нух кӳшмӑлсыйт, Ная-Вәрта пойкщӑсӑт па кӳлупа мӑнсӑт. Кӳлуп хотн «Паштӑр кәрт вєрӑнтты ёх» ванлтупсы лэщӑтсы. Щӑта ёшн вєрум сырсыр пурмӑсӑт шивалӑты рӑхӑс. «Россия народной мастер» нєм тӑйты нєҥӑт, щит Ираида Григорьевна Неттина, Аксинья Григорьевна Ерныхова, Валентина Григорьевна Багишева тунты пила рәпитты щирӑт ванлтӑсӑт. Щӑлта хӑнты нєҥӑт шәмӑх вєрты мир вәнлтӑсӑт.

Пушхӑт пӑта ӑращты кӑсупсы вєрӑнтсы. Няврємӑт пила вән хуятӑт ищи кӑссӑт. Кашӑҥ кӑсум хуят мойлупсыйн па ишӑкты нєпекн ӳкантсы.

Ищиты хопӑҥ кӑсупсы па вәс. Щӑта 10 па 80 тӑл луват хуятӑт сӑран хопн кӑссӑт. Паштӑр икет Терентий Валерьевич, Антон Валерьевич, Андрей Валентинович, Михаил Юрьевич Лельховӑт хопн тәса ловӑлсӑт. Кӑсупсы арталӑты хуятӑт мєт апрӑҥ хуят пирисӑт.

«Добрый югорчанин» вєр тәты нє Дарья Журенко кәртӑҥ хӑннєхуятӑт пӑта єплӑҥ мойлупсэт ӑктӑс. Няврємӑта єплӑҥ лєтутӑт нємасыя лэщӑтум юнтупсы пурайн мӑсыйт. Вәнлата ӳвум хуятӑт ищи щит ёша павӑтсӑт.

Вән пәмащипа ясӑҥ лӑҥхалӳв лупты Паштӑр кәрт кәща нєҥа Татьяна Кирилловна Лельховая, щӑлта Олега Борисовича Данилова, Валерия Терентьевича, Антона Валерьевича, Михаила Юрьевича Лельховӑта, кӳлуп кәща нєҥа Вера Терентьевна Даниловая.

Мӳҥ нәмӑслӳв, хуты ай кәртӑтн щимӑщ вәйтантупсэт елды па тәты питлӳв. Ләлн кӳтэвн вәйтантыйлты, путрємӑты, мулты йилуп вєрӑт уша павӑтты.

Ирина ФИРСОВА,
«Тәрум тӳт» вєр әхтыйн кәща нє

Хӑнты ясӑҥа тулмащтӑс
Надежда ИЛЬИНА

Рәпатайл олăңăн айкел вєрăс

Лыпăт тылăщн Муши вошн Лорвош район культура па айлат ёх вєрăт лэщăтты тăхи кэща нє Марина Викторовна Мартишина эвăлт арсыр айкелăт лŭв рэпатайл олăңăн уша павăтсум.

Кэща нє лупăс, хуты тăм тăхийн лŭв тэп ол мултас рэпитл. Сырыя ищи Югра мŭв округев хущи арсыр культура вєрăт эхтыйн 25 ол мăр рэпитман вэс. Ăхăт па Лорвош район кэщаитн вохсы па ин тăм йилуп тăхийн рэпата лŭвела мущатăс.

— *Ма, вантэ, ар ол мăр нын округ мŭвн хущи вэсум па хэн нăң Югра мŭв хăннєхуятăт па лыв вэлупсэл олăңăн литературной вэйтантупсыйн путăртсăн, арпєлăк хăннєхэ нємăт муй лыв няврємлал иса ямсыева вэйтлăлам,* — щиты лŭв мăнєма айкел иньщăсты пураёмн лупăс. Елды тăм кэща нє путăртăс, хуты Лорвош районăн арпєлăк иса хăнты хуятăт вэлдăт, щит пăта лŭвела ищипа кєншăк арсыр культура вєрăт тŭнматты. Сырыя Югра мŭв округн лŭв ищиты арсыр мирăт ёх пила рэпитăс па кашăң хăннєхэ пила и нумса, и ясăңа юхăтты вєритăс. Марина Мартишина ясңăт щирн, культура вєрăт пила ямкєм арат ол мăр рэпитл па ищипа ар ол иса сыр-сыр социальной рэпатаитн кэща нєңа вэс. Щит пăта ин йилуп вєрăл шєңк сăмăңа па яма тайлăлэ.

Щăлта ма иньщăсєм лŭвел, муйарат хăннєхэ тăмхăтл Лорвош район культура па айлат ёх вєрăт лэщăты тăхийн рэпитл. Юхлы пєлы кэща нє лупăс, хуты ин тăмхăтл вэнта араттєлн 175 хăннєхэ лыв хущела сыр-сыр рэпата вєрăт лэщăтмăн вэл. Лыв культураел хущи ин йис пурмăсăт тăйты, щăлта киникайт лŭңăтты па вошăң муй кэртăң хăннєхэйт рŭтьщăты хотăт иса и тăхия луңмăн вэлдăт. Тăмхăтл 10 рŭтьщăты хот, ищи арат киникайт лŭңăтты хот район луваттыйн тăйлăт. Щитăт тумпийн, арсыр йиспурмăсăтшавитыхотăт, щит: «Сăран ёх хот», район «Йис пурмăсăң хот», «Хăнты-Муши» йис вєрăң хот йитăт па Овкэртăң йис пурмăсăң хот. Кашăң тăхийн лыв хущела вэлты хэйт-нєңăт тŭңширăңа па вещката сыр-сыр рэпата вєрăт вєрлăт.

Елды ма Марина Мартишина путра хущсєм па тăмиты лŭвел нємасыя иньщмăсєм, хэн «Лорвош мŭвєм» нємуп вэйтантупсыя лэщăтыйлты питсăт па муйсăр унтас тăм ёмăңхăтл лывела тэл?

Кэща нє юхлы пєлы лупăс, хуты хэткєм тылăщ мăр тăм ёмăңхăтла иса вещката па тŭңширăңа лэщăтыйлсăт. Ин тăм хăтлăтн Муши воша Лорвош района мойң хăннєхуятăт юхăтсăт. Щи вєр тумпийн, шушия вэлты якты-ариты тăхет хуятăт па хулыева ияха тыв ăктăщты питсăт. Арпєлăк, вантэ, арсыр якты-ариты хотăт, ар хăнштыпа ариты хуятăт, писателят па поэтăт, тэса вєрăнтты хэйт па нєңăт сыр-сыр хурамăң вэйтантупсэт вєрсăт. Марина Викторовна лупăс, хуты вэйтантупсыя тăм пŭш иса ар хурасуп мирăт ияха ăктăщсăт. Кашăң мир

М.В. Мартишина

Емăңхăтла ăктăщум хăннєхуятăт

хăннєхуятăт культураел па якты-ариты щирлал, лєтутлал муй пурмăслал тăта иса вандтăлăт.

Юхи хăщум артăн Марина Мартишина лупăс, хуты тăм вэйтантупсы щит пăта мосл, лэлн айлат пухăт па эвет тăм вєр пєлы вантман ăңкилалащилал хурасн тŭңширăңа па тэса рэт ясăңăт, якты-ариты щирăт, сыр-сыр пурмăсăт вєрты вєрăт ямсыева ат вэнлтăсăт па уша ат павăтсăт. Лŭв ясăңлал щирн, тăмăщ хăтлăт кашăң пŭш елды па вєрты питлăт. Щит пăта Лорвош район кэща ёхн ям вухăң нётупсыйн иса мăлыйт. Вантэ, арсыр мирăт лыв кŭтэлн лэхсăңа ки вэлдăт, щит кашăң хăннєхуята эмăщ вэйтантыйлты па тăмăщ районăң вэйтантупсэт ияха постăты. Щăлта кэща нє лупăс, хуты Лорвош районăн йис пура вŭшăт эвăлт арсыр тэса вєрăнтты хуятăт иса вэсăт. Тăмхăтл лыв хущела ищиты ар щимăщ хăннєхэ вэл. Щи хăннэхэйт кŭтн писателят, поэтăт, олюпн хурăт хăнштыхэйт-нєңăт. Тэп тăмăщ районăң вэйтантупсэт унтасн щи ёхдŭв елды пєлы мєт сăмăңа па тэса кашăң вєр вєрты пиньщăлăт.

Владимир ЕНОВ

Н. Ачимова

Ванлтупсыя юхтум мир

Ай Юхан хонӑңӑн вӑлты хӑнтэт вӑлупсы

Тӑм ванӑн Ёмвошн киникайт лӳңӑтты хотн Алла Иштимирова-Посохова йилуп хурӑң ванлтупсы лэщӑтӑс. Щӑта Ай Юхан хонӑңӑн вӑлты хӑнтэт хурӑт вӑсӑт.

Алла щиты путрӑл олңитсӑлэ:

— *Тӑм товийн мӳң «Торум Маа» музейн рӑпитты хӑ Сергей Ремезов па «Катра Сӑрханл» нӗмуп пурмӑсӑт лавӑлты хот рӑпатнек Наталья Ачимова пила Сӑрханл район Ай Юхан хонӑңӑн вӑлты хӑнтэт хуща мойңа ӑңхсӳв па катра хурӑт ӑкӑтсӳв. Вантэ, Наталья Ачимова щи мӳв эвӑлт вӑл, щирн лӳв мӗт сыры хӑнтэт пила путӑртӑс, лӑлн катра хурӑт ат вӑсӑт. Щирн щив юхӑтмевн мӳңева еша кӗншӑк рӑпитты вӑс. Ай вӳт кӑртӑт хӳват «Буран» эхӑлн ӑңхсӳв. Кашӑң кӑртӑн и-кӑт, мосӑң, хӑлум хӑтл мӑр рӑпитсӳв. Вӑнтэ, хӳрӑт вантум пурайн хӑннӗхуятӑт лыв вӑлупсӑл олӑңӑн путӑртлӑт, рӑтлал пила карты кел хӳват мулты иньщӑслӑт. Щив ӑңхмӗвн мӳң и ими шивалӑсӳв. Щит Мария Яковлевна Каюкова, лӳв вӗра мӑшитл па атӑлт вӑл, нявръмңӑлал вӑна йисңӑн, па тӑхетн вӑлдӑңӑн па лӳв хущела мойңа ӑн юхтыйлдӑңӑн. Щикӗм шаль вӑс тӑм ими пӗлы вантты. Лӳв щӗңк путрӑң ими.*

Елды путӑр тӑс Наталья Ачимова. Лӳв лупӑс, ин Ай Юхан хонӑңӑн 16 вӳт кӑрт вӑл. Угут пӳңӑлн вӑлты вӳт кӑртӑт вӑлупсы шӗңк лавӑрт, вантэ, ванӑн мӳв илпи питы вуй вӳты тӑхет вӑлдӑт, щирн вӑнтӑн вой ӑнтӑм, юханӑн хӳл ӑнтӑм. Щирн щӑта ар рӑпатайлы ёх вӑлдӑт. Кинямино кӑртӑн хӑнты советской лащ пурайн ай леккар хот па лапка вӑсңӑн, ин нӗмулт ӑнтӑм. Нюгломкинӑт, Киняминӑт, Сурломкинӑт, Арантеевӑт, Караевӑт, Ачимовӑт, Тюмкинӑт, Каймысовӑт вӳт кӑртӑтн вӑсӑт. Щӑта вӑлты хӑнтэт йистӗлн хӳл па вой велпӑслуман вӑлдӑт. Ачимовӑт па Каймысовӑт — вӑншӑк вӳт кӑртңӑн. Ачимовӑт вӳт кӑрт па нӗм тӑйл — щит Тӑрум мӳв. Ачимовӑт вӳт кӑрт олӑңӑн щимӑщ йис путӑр вӑл: «Тӑта Сорни ими вӑл. Ипӳш лӳв эвилал Ай Юхан хӳват китсӑлэ па лупӑс: «Эвилам, щив мӑнаты! Нын щӑта ям мӳв шивалӑлты. Лыв ӑңхсӑт-ӑңхсӑт па Ачимовӑт кӑрта юхӑтсӑт».

– *Мӗт сыры Ачимовӑт вӳт кӑртӑн ма вӑн щатьщащем Пётр Михайлович Ачимов па вӑн щащем Ирина Самсоновна Каймысова вӑсңӑн. Лӳв хӑнты лупӑс: «Мосӑң, тӑм кӑртыев вӑтшӑлэв, мосӑң, лӳв вӗра вӑна йилӑ. Ин щӑта хӑскем хоттӗл ёх вӑл, — Наталья путӑр тӑс.*

Елды аңщащел олӑңӑн щиты ястӑс: *«Хӑлум ола ювмӗмн ма аңщащем нӑмлем. Лӳв шӗңк кӑрӑщ, мутрӑң, нумсӑң икия вӑс. Лӳв советской лащ пурайн хӳл велпӑслуман иса пурайн план тӑрматӑс, пиркатира вӑс».*

Н. Ачимова еша Вӑн Юхан хонӑңӑн вӑлты вӳт кӑртӑт олӑңӑн ай тӑс: «Щӑта хӑскем вӳт кӑрт вӑл. Мосӑң, вет хоттӗл ёх хӑнты щирн вӑлдӑт. Вӑн нӳша — па хӑнтэт щӑта хулыева па Тӑрума пойкщӑты питсӑт, ёмӑң тӑхилал тӳтн вӳщитсӑлал».

Тӑм ванлтупсы лэщӑтты пӑта А.Р. Иштимирова-Посохова Ай Юхан хонӑңӑн вӑлты хӑнтэт эвӑлт катра хурӑт ӑктӑс, нух лэщӑтсӑлэ па ванлтупсы вӗрӑс. Вӑйтантупсы пурайн Алла Натальяя юхлы йилпа вӗрум хурӑт мойлӑс, лӑлн елды Наталья щитӑт Ай Юхан хӑнтэта ат тӑслэ.

Ванлтупсыя юхтум мир ям ясңӑт лупсӑт. Вухаль мир учёной ими Диана Герасимова ай тӑс, хуты тӑм ванӑн Лозьва юхан хонӑңӑн вӑлты вухаль хоттӗл ёха йилпатум хурлал юхлы мойлӑс. Вантэ, лӳв щӑта мӗт сыры катра хурӑт ӑктӑс, Алла ищи хурӑң ванлтупсы лэщӑтмал пурайн катра хурӑт йилпатӑс.

Хӑнты мир йис вӑлупсы лерамтты ими Т. Молданова лупӑс:

– *Алла, нӑң шӗңк мосты вӗр тӑлӑн. Вантэ, катра хурӑт эвӑлт хӑнты, вухаль, юрн мир вӑлупсы олӑңӑн уша вӗрлӑн. Нӑңена елды аспирантурайн вӑлтыйлты мосл па вӑн научной нӗпек хӑншты.*

Яна па Ай Юхан хонӑңӑн вӑлты хӑнтэт катра хурӑт вантмем ӳпийн ма еша уша вӗрсум, муй щирн йистӗлн щӑта хӑнтэт вӑсӑт.

Людмила ГУРЬЕВА

Серафим Саровской нємпи ёмӑң хот

Ёмӑң йиңк шошумты тӑхи

Сӑран мӯвн Ыб ёмӑң вош вәḍ

Мӑнум оḍн ма Сӑран мӯва ӑңхсум. Щи пурайн Ыб вош оḍӑңӑн уша павӑтсум, щӑта рәпата щирн вәсум. Ин щи ёмӑң кәрт оḍӑңӑн хӑншты ḍӑңхаḍум.

Ыб вош Сысола юхан хонӑңӑн ветхущъяң километра вӯшн омӑсḍ. Щи воша 13 ай кәрт ḍуңӑḍ, щитӑт ḍапӑт сӑңхум хонӑңӑн омӑсḍӑт. Щит катра вош, мєт оḍӑңӑн ḍӯв оḍңӑḍн йис нєпекӑтн 1586-мит оḍн хӑншсы. Ыб сӑран ясӑң эвӑḍт рӯщ ясӑңа ки тулмащтӑты, щит «сӑңхум». Йис нєпекӑт щирн, XIV-мит нәпӑтн щи тӑхетн Стефан Пермской православной монах вәс. Ḍӯв ḍӑңхас, ḍәḍн щӑта вәḍты ёх христианӑта ат йисӑт. Щи пурайн щӑта сӑран ёх хӑнтэт иты Ная-Вәрта пойкщӑсӑт. Ḍыв Стефан Пермской хәйн рӯщӑт иты христианӑта йиты партсыйт.

Сӑран ёх щи хә мосман ӑн тӑйсӑт. Щимӑщ йис путӑр вәḍ, и пӯш ḍӯв хопн Сысола юхан хӯват ӑңхмаḍн и кәрта юхтӑс, кәртӑң мир ḍӯв ещаḍтэḍа кев пиḍа этсӑт, ḍӯв кәрта ӑнт єсӑḍса. Әхӑтшӑк кәртӑң мир Стефан ясӑң хәḍӑнтты питсӑт па щӑта вәḍты мир иса пєрна посӑңа йисӑт. Ин щи хуят нєм ёмӑңа тӑйḍы, кәртӑн ḍӯв пӑтэḍа пойкщӑты щира хот омӑсман вәḍ. Кашӑң кәртӑн Тәрума пойкщӑты хотӑт па ёмӑң йиңк хулиты тӑхет вәḍḍӑт.

Ыб вош хурасӑт

Н. Рагимова вєрум хурӑт
Сӑран мир вәḍты хот

Йис нєпекӑтн хӑншийḍсы, сыры щи вошн ёмӑң йиңк хулиты 16 тӑхи вәс. Советской лащ пурайн итәхӑт лӑп тәхӑрсыйт. Ин щӑта ӑртъяң щимӑщ тӑхи вәḍ. Ма и щимӑщ тӑхийн вәсум. Мир лупḍӑт, хуты щи йиңк хӑннєхә єḍсух мәшӑт лекщитḍ.

Степановка кәртӑн мӯң Серафим Саровской нємпи имет вәḍты ёмӑң хота тәсыюв. Щи хот 1990-мит оḍӑтн омӑссы. Ин вәнты щӑта имет вәḍḍӑт.

Па и хурамӑң тӑхи Ыб вошн ма шиваḍӑсум — щит финно-угорской этно-культурной парк. Щи тӑхийн мӯң вәсӯв-хоḍсӯв. Щи тӑхи 2011-мит оḍ вӯш эвӑḍт рәпитḍ. Щӑта арсыр мирхотӑт, ёмӑңхӑтḍӑт вєрӑнтḍыйт. Ма щӑта вәсум «Коми му» газета сот оḍа ювум ёмӑңхӑтḍ пурайн.

Щӑта мойң ёх уша павӑтḍӑт, хутыса йис пурайн па интӑм сӑран мир вәḍḍӑт, муйсӑр пурмӑсӑт тӑйсӑт. Щи тӑхийн мир сӑран ёх йис пурмӑсӑт вєрты, єпḍӑң сӑран ḍєтут кавӑртты вәнḍтӑḍыйт. Щи тумпи сӑран арӑт хәḍӑнтты, якӑт вантты, єпḍӑң ḍєтут ḍєты щӑта рӑхḍ. Мойң ёх щи тӑхийн ӑма рӯтьщӑты щир тӑйḍӑт. Няврємӑт пӑта щӑта ищи әмӑщ юнтты тӑхет вәḍḍӑт.

Сӑран мир вәḍупсы оḍӑңӑн тәса уша павӑтты ḍӑңхаḍты ки, Ыб воша ӑңхаты.

Надежда РАГИМОВА

Стихӑт хӑншлӑт

Хӑнты мир учёной ики Тимофей Молданов олӑҥ стихлал 1990-мит олӑтн хӑншсӑлэ. Ин лӯв вєрум йилуп арлала мӯҥ амтӑтьлялӯв.

Няврємӑта

Ар йиҥк яҥхтэн кӯтӑн,
нӑҥ,
Ар мӯв яҥхтэн кӯтӑн,
Вормум мӯвен ӣма
нэмэ!
Єнмум мӯвен ӣма
нэмэ!

Тӑл хӑтл вэлтал лӯв,
Тӑлэн щира, нӑҥ, па
шэша,
Лӯҥ хӑтл ки, вєртал
йина,
Хӑтлэн пєла ванта, нӑҥ!

Вотас вєрл вэе, нӑҥ,
Лӯҥӑн мэрӑх ар щи єтл.
Хӑтлэн питӑс хошма
йиты,
Вэнтэн нух па лӯв
лылӑҥлӑс.

Ин па мосл юхи мӑнты,
Нюхӑс шукап лӯв щи
хулас.
Сыр-сыр воен
навӑрмӑсӑт.

Няврєм тыхл лӯв щи
питлӑн.
Щитэн нэмлан нэптэн
хӯват!
Щимӑщ ясӑҥ йис ёх
тӑйсӑт.

Атєлт сӯмӑт

Юхлы нӑрум
кӯтпиенӑн
Атєлт сӯмӑт атєлт лоль.
Увӑс вотӑн хойла лӯв,
Нум вот питл, ищи
хойла.

Йивлы-ӑслы атєлт
сӯмӑт.
Шэмӑҥ сӯмӑт щитӑл
пӑта
Нӑрум лакка лєрлал
єслӑс.

Пэмлы нӑрум
кӯтпиенӑн
Атєлт сӯмӑт атєлт лоль.
Атєлт лоль щи ӑнтэм
щунь.

Вотас хойл ищи лӯвєл.
Тэрум сот-сыр ар
войиен
Хулыева лыв пилӑҥӑт.

Юхлы нӑрум
кӯтпиенӑн
Атєлт сӯмӑт атєлт лоль.
Нэптӑл хӯват кӑрща ат
йил
Йивлы-ӑслы атєлт юх.

Нина Ефимовна Тарлина, эви опращ нємл Ерныхова. Тӑм каркам вещкат нумсуп нєҥие Амня вошн вэл. Лӯв 1998-мит ол вӯш эвӑлт хӑнты ясӑҥӑн стихӑт хӑншӑл.

Мӑнӑтты ма
иньщӑслєм?
Муя ма вэнӑлтыйллум?

Нумӑс муй вэйтлум?

Уша муй вэйтантлум?

Ма елпємӑн мӑнум ар
ям мириём
Ар ям нумсые лыв щи
па тӑймєл.

Ар ям тумае, лыв па щи
нэмӑсмел.

Ушӑҥ ям нумсыйен
Нын тэс тумаен.

Мӑнєма ки мэстӑлӑт,
Мӑнєма ки рӑхлӑт

Хурамӑҥ арие,
Хурамӑҥ моньщие,
Ма лэлн нэмӑслум,
Ма щирн лэщӑтлум.

Ма сємҥӑллам ещалт
Арсыр поэтӑт
Щит муй Шульгин,
Щит муй Щэнкэп,
Щи мурт лӯв ӗрӑҥ

Нумсӑт па тӑйс
«Так Молупщи»
хӑншӑс…

Владимир Волдин –
хӑнты хэ вэс.

Тэс ясӑҥ па вэсӑт,
Тэс путӑр па хӑншсӑт.

Тынӑҥ ям хӑнтэт,
Тынӑҥ поэтӑт!

Лыпєма хойс,
Сӑмєма мэстӑс
Нын хӑӱм ясҥӑн,
Нын хӑӱм путрӑн.

Ищи мурт иньщӑслєм,
Муй пӑта
вэнӑлтыйллум?

Хӑнты ясҥєм лыл ки
тӑйл,
Хӑнты путриём ӗр ки
вэятл,
Щи пӑта нэмӑслум,
Щи пӑта
вэнӑлтыйллум.

Евдокия Каксина, эви опращ нємл Тарлина. Амня вошн вэл. Лӯв Ас-угорской институтн рэпитл. Хӑнты ясӑҥӑн арӑт хӑншӑл.

Вот пух

Лор хӯват мӑнлум ма
хӑнты хопн,
Лор овєм эвӑлт увӑс
кев вот хойс.
Вотӑҥа йис, хумпӑҥа йис.
Вот хумпєм эхтыйн
Няхман ма ловӑллум.

Вотыен юнтӑл лор
йиҥкӑл пила,
Вотыен юнтӑл ма
хопєм пила,
Вотыен юнтӑл ма
эпӑтлам пила.
Щӑлта лӯв мӑнӑс лор
пэхӑр пєла,
Щӑта лӯв юнтӑс сӯмӑт
лыптӑт пила,
Щӑта лӯв юнтӑс нохӑр
юх лєпсӑт пила.

Щӑлта лӯв пэрлӑс
пӑлӑҥлал хуща,
Пӑлӑҥлал пила
хултпєла мӑнӑс.
Вотыен тэвнӑс, хумлал
ара мӑнсӑт
Пайлы сохӑл иты
йиҥкиен лӑрпилӑс.
Ма хӑнты хопємӑн па
елды ловӑллум.
Лор хӑлэв пухиём
нэмӑн лӯв лӑрыйл,
Лор хӑлэв няхӑл нэмӑн
лӯв няхлӑллэ.

Тӑм лопас
Ульяна ДАНИЛО
лэщатӑс

Ёмвошн арӑҥ, моньщӑҥ хӑнты ими Ульяна Николаевна Шульгина (Рандымова) вӑл. Лӯв Касум мӯвн єнмӑс. Ар ол мӑр нявремӑт ёнтӑсты, сӑк кӑрӑтты вӑнлтуман рӑпитӑс. Ульяна Николаевна — йинтпӑҥ ими, ар хӑннєхӑ лӯв ёнтум ёрнаслалҥ, щӑшкан сӑхлалҥ шӑшилдӑлӑт. Тӑм ванӑн «Хӑнты ясӑҥ» газетая лӯв вєрум арлӑл тӑслӑ.

Арӑҥ-йинтпӑҥ Хӑрсурт нє

Пєтра

Пєтра, Пєтра, Пєтра,
Пєтӑр.
Олӑҥ хон воша яӈхум
хӑен,
Ал Тӑпӑл воша яӈхум
хӑен.
Пєтра, Пєтра, Пєтра,
Пєтӑр.

Тӑм хӑйл сот луҥум
хота
Пєтӑр ма юхтыйлумєм
ищи.
Тӑм нєҥӑл сот луҥум
хота
Пєтӑр ма луҥтыйлумєм
ищи.

Пєтра, Пєтра, Пєтра,
Пєтӑр.
Ал Тӑпӑл воша яӈхум
хӑен,
Олӑҥ хон воша яӈхум
хӑен.

Нєҥа мосты ар пурмӑс-
ӑӑӑ,
Пєтӑр ма
тӑтьлийлумєм-ие.
Хӑя мосты ар пурмӑс-
ӑӑӑ,
Пєтӑр ма
тӑтьлийлумєм-ие.

Печар вєншӑҥ ар вух
лӑйт,
Лӑйт ар тӑтьлийлумєм-
ие.
Хӑтлӑн хӑншӑҥ,
хӑншӑҥ ухшам.

Тылщиен хӑншӑҥ,
хӑншӑҥ ухшам.
Арӑл тӑтьлийлумєм
ищи,
Арӑл лӑтыйлумєм ищи.

Пєтра, Пєтра, Пєтра,
Пєтӑр.
Ал Тӑпӑл воша яӈхум
хӑём,
Пєтӑр, ма
вӑлдийлумєм-ие.

Тӑм «Ай Вара» ар Ваньщавӑт кӑрт ими Матрёна Егоровна Яркина арисӑлӑ. Ар ясӑҥлал Ульяна Шульгина нєпека хӑншсӑлӑ.

Ай Вара

Айе, айе, айе, айе,
Варайе,Варайе, Вара.
Ма хущєма ювайе,
Айе, айе, айе!
Ай эвие, ювайе-е
Мӑлӑҥа вари хонаҥа,
Айе, айе, ювайе!
Воньщумут воньщты
мӑнлумӑн,
Варайе, Варайе.
Айе, айе, айе, айе,
Ма хущєма ювайе-е,
Ай Вара!

Пӑхрӑҥ Макщум вӑн эви

Пӑхрӑҥ Макщум кӯтуп
эвие

Хоттєл ёхлам. – Моя семья

Ӑҥки – Мама
Ащи – папа
Пух – сын
Эви – дочь
Упи – сестра
Яй – брат
Апалнє – сестрёнка
Апщи – братишка
Вӑн упи – старшая сестра
Вӑн яй – старший брат
Ай эви – младшая дочь
Ай пух – младший сын

Аҥкаҥки – бабушка по материнской линии
Аҥщащи – дедушка по материнской линии
Щащи – бабушка по отцовской линии
Щатьщащи – дедушка по отцовской линии
Хилы – внук
Хилнє – внучка

Ульяна ДАНИЛО

Хурасӑҥ нє хуриемӑн
Ма щи шӑшиялтєм.

Уяҥ хот сӯҥ ям
тыхлємӑн
Шӑк ӑн вӑйлумєм ма.
Нявремӑҥ хот щи
тӑймєм.

Пушхӑҥ хот щи ма
тӑймєм.
Пушхиелам ащиел
Вещӑҥ хурӑҥ хӑя вӑс,
Уяҥ, апрӑҥ хӑя вӑс.

Мин тӑйсумӑн нивл
пушӑх,
Найн-Вӑртӑн
лавӑлыйлумӑт.

Ма пилыєм щи тӯвум,
Ӑн кӑншилум хӯв
пӑнта,
Ӑн вохилум хӯв пӑнта,
Ма пилыєм щи тӯвум.

Тыхлӑҥ нӑҥи
тыхлыемӑн
Атӑлт хота щи хӑщмєм.

Хулща вӯлум ӑр нумӑс,
Пушхиелам щи
вӑтшумєм,
Пушхиелам щи
хулатӑл.

Иса вӑлты, тухлӑҥ сот-
ӑӑӑ.
Иса вӑлты, кӯрӑҥ сот-
ӑӑӑ.
Нын, муй щиты
лӑщитуман,
Нын, муй щиты
партылуман?

Ульяна ШУЛЬГИНА

Кӑсупсыйн нух питсӑт

Н.В. па В.Е. Казамкинҥӑн

Казамкинӑт хоттєӆ ёх Россия мӯвтєӆ «Кәртӑҥ хоттєӆ ёх» нємпи кӑсупсыйн нух питсӑт.

Социальной вєрӑт тәты департамент кәща ӆӑҥкӑр нє **Елена Немчинова** лупӑс, хуты 2019-мит оӆн щи кӑсупсыйн 353 арат семья кӑссӑт. Югра мӯв эвӑӆт хәӆум хоттєӆ ёх вәсӑт. Сӯмӑтвош район Хулимсунт кәрт эвӑӆт **Мерцаловӑт** — «Ар няврєм тӑйты хоттєӆ хуятӑт» щирн кӑссӑт. Советской район Алябъевской кәрт эвӑӆт **Александровӑт** — «Йис вєрӑт ӆавӑӆты хоттєӆ ёх» щирн вәсӑт. Нижневартовской район Варьёган кәрт эвӑӆт **Казамкинӑт** — «Кәртӑҥ хоттєӆ хуятӑт» щирн, ӆыв щи нєм ёша павӑтсӑт.

Виталий Егорович па Нэля Владимировна Казамкинҥӑн няврємӆаӆ мосты щирн єнмӑӆӆӑҥӑн, ӆәӆн ӆыв атум вєрӑта аӆ катӆӑссӑт, вәнӆат хуятӑта ат нётсӑт, ӑӆ мир пиӆа тӯҥщирӑҥа ат вәсӑт. Ищиты ӆәӆн рәт мӯвеӆ сӑмӑҥа ат тӑйсӑт, вещкат па тӯҥщирӑҥ хуятӑта ат єнумсӑт.

Казамкинӑт вәнт шушеӆн мойҥ мир рӯтьщӑты юхтыйӆты пӑта нємасыя тӑхи ӆэщӑтсӑт. Ӆыв хәӆум хот тӑйӆӑт, щит тӑӆ, ӆӯҥ па сӯс-тови кәртӑт. Мойҥ хуятӑт ӆӑҥхаӆӑт ки, хәӆум тӑхия ӑҥхты вєритӆӑт, щӑта вәӆты, вәнт хӯват ӑҥхты, тӑӆн вӯӆы муй па «Буран» әхӑӆн хӑтӑтьӆяты.

Неля Владимировна вӯӆєҥ хоттєӆ ёх хущи єнмӑс. Айтєӆн щи вєра катӆӑсман вәс. Йис вєрӑт, юрн ясӑҥ ӑма вәӆӆэ.

— *Казамкинӑт ишӑк нєпекн мойӆӑсыйт па «Россия вуӆаҥ семья» киникая хӑншӆыйт,* — лупӑс Е. Немчинова.

Тӑм кӑсупсы кашӑҥ оӆ вєрӑнтӆы. **2016-мит** оӆн Переясловӑт семья Ёмвош эвӑӆт «Ар няврєм тӑйты хоттєӆ ёх» нєм щирн нух питсӑт.

2017-мит оӆн — Сенгеповӑт Лянтор вош эвӑӆт «Кәртӑҥ хоттєӆ ёх» нєм щирн оӆӑҥ тӑхи хоӆумсӑт. **2018-мит** оӆн — Ивановӑт Ёмвош эвӑӆт «Йис вєрӑт ӆавӑӆты хоттєӆ ёх» щирн мойӆӑсыйт.

Югра правительства айкеӆ щирн Хӑнты ясӑҥа тулмащтӑс Надежда ВАХ

Рәт ӆєрӑт оӆӑҥӑн нєпекҥӑн

Яҥ муӆтас оӆ «Торум Маа» тӑхи ёх «Хоттєӆ ёх вәӆупсы рәт мӯвев вәӆупсыйн» нємпи вєр тәӆӑт, хута шуши мир рәтӑт нух хӑншӆыйт па ванӆтӑӆыйт.

Оӆӑҥ ванӆтупсы 2008-мит оӆн вухаӆь нєҥҥӑн А.М. Хромова па Н.А. Тынзянова оӆӑҥӑн вәс.

Яҥ оӆ мӑр ар ёх ванӆтӑсыйт: Нёмысовӑт, Молдановӑт, Айпинӑт па па хуятӑт. 2017-мит оӆн Шесталовӑт, Лысковӑт па Проскуряковӑт хоттєӆ ёх оӆӑҥӑн ванӆтупсы вәс. 2018-мит оӆн щи рәтӑт оӆӑҥӑн ай киникайҥӑн єтсӑҥӑн. Щи нєпекӑт эвӑӆт рәт хӑннєхәйт оӆӑҥӑн уша вєрты рӑхӆ, катра хурӑт шиваӆӑты. Щит ӆӯҥӑтты ю̆пийн, мосӑҥ, итәх хуятӑт ищи рәтӆаӆ оӆӑҥӑн уша вєрты па хӑншты ӆӑҥхаӆӑт.

Надежда ИЛЬИНА

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№15 (3531), 15.08.2019

Соучредители
Дума, Правительство Ханты-Мансийского автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных и внешних связей Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

Редакция
Врио директора – **Кондина Г.Р.**
Телефон (3467) 33-22-72
Заместитель главного редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467) 33-24-02
Ответственный секретарь – **Рагимова Н.В.**
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:
628011, г.Ханты-Мансийск, ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52
E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте **www.khanty-yasang.ru**
Отпечатано:
ООО «Новости Югры-Производство» г. Сургут, ул.Маяковского, 14.

Индексы **04393, 54393**
Тираж **2166** экз.
Заказ **3430**
Цена свободная

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Тюменской области, ХМАО-Югре и ЯНАО.

Свидетельство о регистрации ПИ №ТУ 72-00796 от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций не обязательно отражает точку зрения редакции.